

Docent Sture Bolin i Lund har i Aar paany udsendt en Bog, som har dansk Middelalderhistorie til Emne: *Ledung och Frälse. Studier och orientering över danska samfundsförhållanden under äldre medeltid* (Lund 1934). I sit store Arbejde *Om Nordens äldsta historieforskning*, Studier över dess metodik och källvärde (Lund 1931) gjorde han ogsaa den ældste danske Historieforskning til Genstand for en indgaaende Behandling; i de to hidtil udkomne Bind af hans *Skånelands Historia* (Lund 1930 og 1933) findes ligeledes særdeles værdifulde Bidrag ogsaa til Danmarks Riges Historie indtil Midten af det 13. Aarhundrede, og i flere Afhandlinger i »Scandia«, især i den særdeles skarpsindige kritiske Studie *Hallandslistan i kung Valdemars jordebok* (Oktober 1929), har han fremdraget Stof til Belysning af Skatteforhold i Valdemarstiden, som paa flere Punkter danner Grundlaget for de dybere gaaende Studier i den nye Bog.

Bogen deles i 4 Hovedafsnit, Krigsledungen, Hirden, Skattledungen og Herremännen. Forf. bekender sig paa næsten alle Hovedpunkter til den Opfattelse, som er udtalt i Erik Arups banebrydende Afhandling, Leding og Ledingssskat i det 13. Aarhundrede (Hist. Tidsskr. 8. R. V): Leding og Landeværn er ikke to forskellige Krigsorganisationer, Danmark havde i den ældre Middelalder kun een saadan: Ledingsflaaden. Alle var ledingspligtige, ogsaa Landboerne og Præsteskabet, og Ledingsbyrden bestod i Udrustningen, Bemandingen og Provianteringen af Ledingssskibe. Krigstjenesten hvilede paa alle Jordbrugere, hvadenten de var vaabenføre eller ej, og de Medlemmer af Hafnen, der ikke havde Tur til selv at fare med i Leding, havde Pligt til at bidrage til den tjenestegørende Hafnebroders Proviantering. I Skåne var Bolet Skattegrundlag, i Danmark Hafnen, men det var Størrelsen af Brugernes Jordejendom, der var bestemmende for deres Pligter, da Ledingen blev afløst af en Ledingssskat. Paa ligningen af Skatten paa de enkelte Bønder forudsatte en Jordtaksering. Da Hafnen sprængtes, indførtes Guldvurderingen, som kendes fra 1180'erne, men da synes at være forholdsvis ny. Paa Sjælland afløstes den af Skyldvurderingen, som først er sikkert bevidnet fra det 13. Aarhundredes Begyndelse. Forf. polemiserer imod Poul Nørlunds Opfattelse af Skyldvurderingen (jfr. *Skånelands Historia* II 206, 221 ff.), men slutter sig i Opfattelsen af Bolet til Erslev og Henrik Larsen. Ligesom Arup lægger han Vægt paa Skipswisten, Ydelsen af den Proviant, som udkrævedes for de tjenestegørende Hafnemedlemmer.

I sin Skildring af Hirden lægger Forf. Vægt paa, at Hirdmanden var en Vasal, der ved Ed var forpligtet til at yde Kongen

Hærfølge og Tjeneste; han viser, hvorledes Bondearistokratiet efterhaanden vokser ind i Hirden, og hvorledes vi allerede i det 13. Aarhundredes Begyndelse (Falsterlisten og Fehmernlisten) ser Kongen oplade Jord til sine Mænd. Han understreger, hvorledes Kongens Hirdmænd og Tjenestemænd kommer til at staa udenfor Ledingsorganisationen, og derfor ved Beg. af 13. Aarh. ikke deltog i dennes fortsatte Udvikling, Omdannelsen fra Krigsleding til Skatteleding.

Ikke mindst indeholder Afsnittet om Skatteleding en Række nye Iagttagelser. Studen karakteriseres som en Skat i Havre, som paahvilede Ledingsorganisationens Enheder, og den ældre Opfattelse, at den var en Afløsning for kongelige Gæsteri- og Natholds-Forpligtelser, afvises. Det er Privilegiebreve, men især Forf.'s Studier over Hallandslisten, der afgiver Bevismaterialet for denne nye Opfattelse. Samtidig søges den Opfattelse begrundet, at et Skipen oprindeligt var 25 Hafne, og at Vinterstuden i Halland var den egentlige Stud eller Lagastud, som skulde ydes i Havre den 30. November hvert Aar. I Nørre og Sønder Halland har man haft to forskellige Metoder til at paaligne Studen, det ene Sted optræder Skovtorper, oppida silvestria, udenfor, som Tillæg til, Hafnerne, det andet Sted øgedes de oprindelige »Grundhafner« med nye Tillægshafner, hvorved Hafnetallet ofte fordobledes. Denne Havreskat gjorde det muligt for Kongen at øge sin Rytterhær.

Naar Hafnens Skattesum er 2 Mark Sølv, da skyldes det efter Forf.'s Mening, at Ydelsen af Tredingshafne var 8 Ørtug Sølv i Ledingsafløsning og 8 Ørtug Sølv i Stud, altsaa $16 \text{ Ørtug} = \frac{2}{3}$ Mark Sølv for Tredingshafne, 2 Mark Sølv for fuld Hafne. Landboens Landgilde, 8 Ørtug Sølv af Tredingshafne bliver da kun Halvdelen af hans Skat til Staten. Medens Forf. afgjort deler Arups Anskuelse, at Ledingsskatten blev gjort til en personlig Skat i Jylland, saa er han ikke enig med ham i hans Opfattelse af »Hafnebonden« som en Storbondeklasse paa Vej over i Herremandsklassen. Han drøfter indgaaende de to Lovkapitler i Jyske Lov 3, 12 og 2, 50, hvorpaa Arups Opfattelse hviler. Medens Arup tolker Stedet »Bonde, som har 3 Mark Guld eller mere, skal udgøre Tredingshafne« saaledes, at Tredingshafne ydes fra 1 Mark Guld til 2 Mark Guld, og 2 Mark Guld til 3 Mark Guld udgør 2 Tredingshafne, og 3 Mark Guld fuld Hafne, saa mener Forf., at 1 Mark Guld til »fuld Plovs Ærje« = 3 Mark Guld yder Tredingshafne. Det synes mig, at Forf.'s Udredning og matematiske Gennemprøvning af alle de Tilfælde, der vil indtræffe ved Deling af Ejendomme, paa overbevisende Maade underbygger hans Op-

fattelse, at kun med hans Tolkning faar Kapitlets Overskrift »Mænd maa ej lægge to Tredingshafne sammen« nogen Mening, ligesom han utvivlsomt har Ret i, at Udtrykket i Jy. Lov 2, 50, num, betyder »men derimod«, og stiller 3-Marks-Mænd, Adelbønder, som opholder for sig fuld Landeværn, i Modsætning til Bryde og Landbo, men ikke i Modsætning til andre Adelbønder. Denne Forf.s Opfattelse af Jyske Lovs Ledingskala stemmer derfor overens med Steenstrups; derimod er Forf. enig med Arup, og uenig med Steenstrup i, at Ledingen endnu i Jyske Lov skulde være en personlig Krigstjeneste.

Naar Forf. med Arup mener, at Ledingen havde udviklet sig til en aarlig fast Pengeskat, saa maa han stille sig selv de Spørgsmaal: Fandtes der da ikke mere nogen Krigsinstitution, som hed Leding? Eller hvem paahvilede da nu Pligten til at forrette Krigstjeneste? Som Svar herpaa skildrer Forf. Herremandsklassens Udvikling. Herremændene optoges formelt i Kongens Hird og fik derved Skattefrihed for Stud og Leding; vilde de ikke fare i Leding personlig, skulde de yde normal Skat af hver Tredingshafne, de ejede; nægtede de ogsaa dette, blev de Innebønder, mistede deres Herremandsstilling. Kongens Mænd, Herremændene, var bundet til ham ved en Mandsed (homagium); Herremandsklassen var en ved Ed til visse Herrer knyttet, lønnet Tjenestemandstand, først og fremmest forpligtet til at yde Herren Hærfølge og kvalificeret Krigstjeneste. Bøndernes Betaling for deres Fritagelse for personlig Krigstjeneste, deres Ydelse af Stud og Leding, muliggjorde det for Kongen at holde og lønne de Krigere, Herremændene, som særlig var egnede til at forrette den Tjeneste, den nye Krigsførelse med Rytterhære udkrævede. Folket havde altsaa paataget sig Underholdet af en erhvervsmæssig Hær. I første Række førte det maaske snarere til en Demokratisering af Herremandsklassen end til en Aristokratisering, men efterhaanden som Kongen ved udstrakte Privilegier fritog Kirker, Klostre og Adelige for Skat af deres Bøndergods, blev Herremandsklassen et privilegeret Aristokrati, som, igennem Danehovet, kunde afvinge Kongemagten større og større Indrømmelser. Kongens Mænd, som oprindeligt var Hirdmænd og Hærmænd, og siden en Overgang var Herrer Mænd, endte til sidst med selv at blive Herrer, virkelige Herremænd, som endogsaa kunde unddrage sig Pligten til at møde i Krigstjeneste, i alt Fald udenfor Riget.

Det vil utvivlsomt af dette knappe Referat fremgaa, at Sture Bolins Bog, der, som alt hvad der foreligger fra denne Forfatters Haand, er præget af hans logiske Stringens, klare Problemstilling og metodiske Løsning af Problemerne, frembyder den største

Interesse for danske Læsere og næppe vil undlade at præge den kommende Forskning paa ældre dansk Middelalderhistories Omraade.

Svend Aakjær.

Som 7. Hefte af »Studien der Luther Akademie, herausgegeben von Carl Stange« har Professor, Dr. J. Oskar Andersen udgivet en interessant Afhandling: *Der Reformkatholicismus und die dänische Reformation* (Gütersloh 1934). Ved Reformkatholicismen forstaar Forf. alle de forskellige Anskuelser og Rørelser indenfor Catholicismen, der har været medvirkende til at hidføre den gamle katolske Kirkes Undergang i Danmark. Hertil hører de senmiddelalderlige Fromhedsretninger, der paa Grundlag af et ivrigere Bibelstudium tilsigtede en større Inderliggørelse af det religiøse Liv og en Forbedring af de moralske Tilstande i Kirken (en karakteristisk Repræsentant herfor er Paulus Heliae) og saaledes i flere Henseender indirekte forberedte Jordbunden for den lutherske Kristendomsopfattelse. Ikke mindre stærkt virkede dog den hele kirkepolitiske Udvikling allerede under de første Konger af det Oldenborgske Hus, men især under Christiern II og Frederik I, en Udvikling, der paa forskellig Vis begunstigede Nationalkirke-tanken og tilsidst medførte, at al Forbindelse med Rom blev afbrudt, hvorved den hjemlige katolske Kirke sank sammen i indre Opløsning. Navnlig belyser Forf. indgaaende Frederik I's ejendommelige Tolerancestandpunkt mellem de stridende Partier. For danske Læsere, som kender Prof. Andersens forskellige, i de senere Aar offentliggjorte Enkeltundersøgelser over alle disse Emner, byder den foreliggende Afhandling ikke meget nyt, men det er værdifuldt at have en samlet Oversigt over væsentlige Sider af den danske Reformationshistorie.

Bjørn Kornerup.

Dr. Neiiendam gav i sin Tid i Disputatsen om Bastholm et Billede af Oplysningstiden i den danske Kirke, samlet om en af denne Tids mest repræsentative Skikkelser. Noget lignende har senere Dr. Kornerup givet os for Ortodoksiens Vedkommende. Tiden imellem Ortodoksi og Oplysning tilhører Pietismen, og denne er det, Dr. Neiiendam i sit nye Arbejde har søgt at belyse med særligt Henblik paa Erik Pontoppidan, »den bedste skikkelse, hvorom en saadan fremstilling kan grupperes« (Michael Neiiendam: *Erik Pontoppidan, Studier og Bidrag til Pietismens Historie I—II*, (1930—33)). Faa Skikkelser er i Virkeligheden saa velegnet til at belyse, hvorledes Udviklingen skrider frem fra Ortodoksi til Pie-